

*УПРАВЛІНСЬКІ, ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ, СОЦІОЛОГІЧНІ, ФІЛОСОФСЬКІ ТА
ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ*

САЛТАН Н. М., к. і. н.

САЛТАН О. М., к. і. н., доцент

Харківська державна академія фізичної культури

**ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЩОДО МОТИВАЦІЇ ЗАНЯТЬ СПОРТОМ
В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ**

Анотація. У статті розглядається державна політика щодо мотивації радянських громадян до занять олімпійськими та неолімпійськими видами спорту в Українській СРР.

Ключові слова: державна політика, мотивація до занять спортом.

Вступ. Інтеграційні процеси у царині гуманітарного знання ставлять нові завдання перед істориками, соціологами, філософами та іншими фахівцями-гуманітаріями. На сьогодні велика увага приділяється саме індивіду як основному суб'єкту історії та його взаємодії із навколишнім світом. З позиції історії повсякденності по-новому переглядаються загальновідомі теми, які отримують нову, іноді протилежну, трактовку. До кола таких проблем належить питання стимулювання навчальної, виробничої та суспільно корисної діяльності радянських громадян.

Радянська історіографія однозначно визнавала перевагу моральних стимулів (комуністична свідомість) над іншими мотиваторами, невиправдано замовчуючи прагматичні дії владних органів, що йшли всупереч загальній ідеологічній доктрині [5]. Сучасні дослідники суттєво розширюють кількість факторів, що впливають на поведінку людини [1–3].

Мета дослідження: охарактеризувати державну політику СРСР щодо заохочення радянських громадян до занять спортом. Робота виконана в межах науково-дослідного проекту «Теоретико-методологічні характеристики розвитку неолімпійських видів спорту», номер державної реєстрації 0115U002373.

Матеріал і методи дослідження. Спортивна сфера через свій міждисциплінарний статус традиційно була серед історичних аутсайдерів, а питання мотивації радянських спортсменів як окреме питання взагалі не вивчалось. Натомість, наявна джерельна база дозволяє пролити світло на повсякденне життя радянських спортсменів. Аналізуючи архівні фонди регіональних (Державний архів Сумської обл., Державний архів Харківської обл., Державний архів Чернігівської обл.) та центральних (Центральний архів органів влади, Центральний державний архів громадських об'єднань України) архівів, автори дійшли висновку, що у фондах КП(б)У міститься більше різнопланової інформації. Це пов'язано із домінуючою роллю комуністичної партії у радянському суспільстві, а також із тим, що спорт виступав частиною ідеологічної пропаганди радянського способу життя. На відміну від насичених невиразними цифрами документів спортивних організацій та комітетів з фізичної культури та спорту, партійні документи часто висвітлюють проблемні ситуації та заходи, спрямовані на їх вирішення.

Результати дослідження. Радянський спорт у своєму розвитку пройшов декілька етапів, впродовж яких змінювалося ставлення до нього з боку керівництва, а значить і умови існування самих спортсменів. Український дослідник історії спорту Ю. Тимошенко зауважує: «Якщо впродовж 1920-х та першої половини 1930-х рр. домінуючими принципами фізкультурно-спортивної роботи були колективізм і масовість, то з кінця 1940-х рр. увага концентрується на перемогах – змінюється парадигма розвитку радянського спорту. ... Спорт перестав бути хобі, інтересом, захопленням. Відходили у минуле приклади, коли спортсмен перемагав у кількох видах спорту. Закікленість на результаті та підвищені вимоги потребували від спортсменів повної віддачі лише в своєму виді» [4, с. 46].

У перші десятиліття радянської влади спорт успішно розвивався насамперед у великих містах, які мали певний демографічний потенціал, спортивні традиції, інфраструктуру тощо. Влада намагалася долучити до занять спортом як найбільше представників молодого покоління шляхом організації різного роду спортивних змагань, з метою пропаганди фізичної культури як засобу оздоровлення пролетаріату і класового виховання робітничо-селянських мас.

Стимулами для заохочення учасників виступали як моральні, так і матеріальні чинники. Свідченням цьому є текст постанови Президії Вищої Ради Фізичної Культури у справі проведення Всеукраїнської Сільської Спартакіади 1930 р.: «Вважаємо за потрібне, щоб кошти, що їх зібрано на трактори, а також куплені, передавались кращім колективам колгоспів радгоспів, які виконали план засіву та збору врожаю та в яких найкраще поставлена справа з фізкультурою» [7, с. 215].

Після війни нормою стала підміна любительського спорту професійним. Існували команди Добровільних спортивних товариств, спортсмени яких формально працювали на офіційному місці роботи, а насправді професійно займалися спортом. Їм платили офіційну зарплату, а з часом почали преміювати за призові місця у чемпіонатах та кубках. Наприклад, члени футбольного клубу «Динамо» були співробітниками правоохоронних органів. Станом на 1948 р. вони отримували 1500–2500 крб. заробітної плати (середня заробітна плата після грошової реформи 1947 р. становила близько 500 рублів на місяць – прим. авт.). Через скасування такої практики МВС СРСР, зарплати спортсменів було зменшено у двічі до 800–1200 крб. Тоді керівництво КП(б)У задля збереження попереднього рівня виплат гравцям, терміново виділило команді грошову доплату [6, с. 142].

Висновки. Отже, держава всіляко заохочувала громадян для заняття олімпійськими та неолімпійськими видами спорту. Радянська пропаганда та моральне заохочення виступали на рівних із матеріальними стимулами: поліпшенням умов праці, грошовими винагородами тощо. За рахунок залучення жителів сільської місцевості до спортивних змагань, радянська влада прищеплювала комуністичні цінності, в основу яких було покладено принцип колективного виховання, за умови досягнення спільного результату.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням особливостей розвитку олімпійських та неолімпійських видів спорту в Україні впродовж ХХ – поч. ХХІ ст.

Список використаної літератури :

1. Лукашук В. І. *Особливості гендерної соціалізації у спорті [Текст] / В. І. Лукашук // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Сер. Соціологія. – 2012. – № 993. – С. 141–145.*
2. Мовчан О. М. *Повсякденне життя робітників УСРР у 1920-ті рр. [Текст] / О. М. Мовчан. – К. : Інститут історії України НАН України, 2011. – 312 с.*
3. Салтан Н. М. *Спортивні практики як засіб соціалізації мешканців Харкова в 1920-х – на початку 1930-х рр. [Текст] / Н. М. Салтан // Вісник історичного факультету Запорізького університету. – 2014. – № 40. – С. 108–112.*
4. Тимошенко Ю. *Історичні особливості спортивного життя в УРСР у перші повоєнні роки [Текст] / Ю. Тимошенко // Часопис української історії. – К., 2014. – Вип. 29. – С. 36–46.*
5. Трофим'як Б. Є. *Фізична культура і спорт в Українській РСР [Текст] / Б. Є. Трофим'як – Львів : Вища школа, 1987. – 157 с.*
6. *Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1243.*
7. *ЦДАГОУ. – Ф. 7. – Оп. 1. – Спр. 505.*